

говорио Лалић и из којег се на лалићевски начин песник пита „ко да нас / сутра / у даљини препозна”. Тако је страх од неразумевања кулминирао у страх од непрепознавања у будућности, страх од злоупотребе језика и губитка идентитета: „бојим се / да ћемо / и након живота / у туђим представама / постати / неко други / што / никада нисмо / хтели”.

Последња два циклуса су заиста у функцији епилога ове приче о некој врсти сеобе и она су највише испуњена песниковим рефлексијама и питањима о завичају, постојању, о самом себи која се идентификују управо у тим сталним сеобама: „отићи / значи / и тражити / и налазити / непознате делове сопства”. Одласци о којима је овде реч више се не позивају на локалитете и догађаје, стварност је испричана. Ови циклуси више него остали одишу трансценденталношћу и константним питањима о идентитету, дому, сећању, истини. Кључно питање овог циклуса је: „нисмо ли одувек / лакше прихватили / утопију и лаж / него ли / горку истину // нарочито у кући страха” јер обједињује сва остала у намери да се преиспита човек/уметник, однос дела и стварности, дела према стварности и другим делима, однос човека према језику, времену па стога и истини.

Прича о безавичајности и „померању средишта” прерасла је у најближу причу о самом себи, о трагању за нама самима. Стога, последњом песмом – „И песма се камени” – затвара прстен ове збирке која и на почетку и на крају у средишту приче о нама и нашој безавичајности има ПЕСМУ, иако не оставља много наде у то да је поезија уопште могућа, јер „којим путем даље / после умор-часа”? Међутим, такав завршетак не лишава нас неког веровања (пре је реч о искушењу и изазову) у људе који, макар били ретки у том „премореном друштву” (Бјунг-Чул Хан), трагају, тј. осећају оно невидљиво у стварима и воде се „митом о себи”, као и „каменим оријентирима у свету изгубљености”. Реч је могућа „тамо / где се чекамо / под каменом”.

Снежана НИКОЛИЋ

ХРОНИКА СФИНГОИДНИХ САЊА

Никола Страјнић, *Песме једне зодине*, Задужбина „Петар Кочић”, Бања-лука 2016

Као поета завидне репутације, Никола Страјнић има импресиван корпус од осам песничких књига корените оригиналности. И најновија збирка интелектуалних стихова – својеврсних софизама – *Песме једне зодине*, поезија је великог темперамента, надахнутих визија, опсежне

мотивске клавијатуре, у којој су одсликани „портрети” песникове душе. Било да сеизмографира наоколни свет, било да, потресан унутрашњом борбом и дилемама, интроспективно посматра проживљено, Страјнић филозофском доследношћу тежи да спозна стварност у њеној пуној интегралности, у сталној потрази за трајним језгром постојања. Све контемплације духа, сва дубока онтолошка размишљања и алхемијска раскрића циклизирао је у пет одељака („Далеки потомци сећања и сна”, „Кретње рано позаспале”, „Обронак вечности”, „Што те разоковљује од несталности” и „Подлактица сна”), у лирску метафоризирану слику света освештану трајном меланхолијом.

Са антејском вером у земљу чије дисање осећа, и у овој збирци Страјнић је песник-усхићеник издашном и вечно менљивом природом-чудотворцом. Негујући својеврстан буколизам, вазда је удивљен пред паганском лепотом божје вегетације пуне чара, боја и баја (стил је импресивно озрачен светлошћу). Пред аркадијским пејзажом свог врта што луминозно трепери, као пантеистички мониста *негујући будним чуђење и бол*, поетски контемплира колосалне творачке силе природе. У њој дух још снажније појмује бескрајно хераклитовско протицање времена, које је, у ствари, и фундаментални мотив стихова. Као занесењак идиличке религије повратка природи, он је спиритуализира и идеализира. Осећајући надрационално, из тог првородног врела свог заноса црпи напојну снагу за икарске залете у небо. Јер, Страјнић је велики приврженик идеје трансценденције. Захваћен виром стваралачке фантазије, стиховима се често узвине до астралних недара, до гребена метафизике. Загледан у астрал, његов дух помно ослушкује метафизичку реалност, тајне надсвета и вечности, божански свет свемирског бездна. Јер, по Шелингу, поезија и јесте метафизички инструмент („О, недосањани снови вечности / ружо чије латице размичу небеса / учини да не замуца твој мирис / пред смешком срећне душе / која стреми”). Међутим, иако је пејзажно постаментирана, Страјнићева лирика надреалистичког карактера обзнањује унутрашње пејзаже духа, јер поезија је еманација душе („Истина је само што душа проснева”, Дучићев је стих). Она исијава свет иза граница психичности – заумље и снове – који су, како се каже, жила куцавица, доминантан конститутивни елеменат Страјнићевог поетског света, одакле и притиче, у српској поезији јединствена и непоновљива, лепота ових Страјнићевих парадоксалних стихова. Он је велики сањар и, како је писао Борхес, заточник ноћних црних шаховских поља несанице, одан бореалном зраку – *северном свейлу Ноћобдије*.

У чему је специфичност ове збирке песама?

Треба рећи да је она дар чисте ониричке инспирације. То је опчињавајући хипнагогички табло у коме превире жива магма снова. Раскошна хроника сфингоидних сања, често конзистентнијих од реалности, које, у пуном спектру психолошких боја, пројављују немире унутрашњег

света што тежи својој космичкој димензији. Сном преливена лазурна сага о вечним менама и променама, о одласку и поновном враћању свега у природи. Меша Селимовић је записао: „Значи ли то да ми само сањамо да живимо, а не живимо? Све што нам се дешава, није стварност, већ наш сан о стварности. Каква је онда та стварност, и да ли постоји? Или је сан сама стварност? Ко нас држи у сну и ко нас буди? Је ли смрт буђење? Је ли живот у смрти?” *Песме једне године* показују да се сва виспрена посматрања што их је свест упила претваре у менталном стадијуму имагинације; реално доживљени акти утискују се у магматички сањани свет и, у екстатичком тренутку надахнућа, претворе у бројаницу животних спознаја о судбини човековог постојања. Оне су утиснуте у несвакидашње поетске слике – разбокорене маштарије – истргнуте из Времена да би се заварали заборав, Ништавило и смрт, као границе људског постојања. Урезане у метафоре особене интонације, у привлачне стилизације са цветом (при чему је, претворен у уметнички симбол, највиши ранг задобио мирисни ноћурак, *дух њрадревног цветног божанства*), са птицом и облаком, са пчелом и лептиром, у којима је поета интуитивно досегао суштинске, опште истине, које, по Аристотелу, и јесу предмет лирике. Меланхолично обојена су и поетска сазнања да време води смрти, а трајање (непрестано мењање) савлађује смрт.

Као поета разбуктале фантазије, Страјнић је заправо софиста Времена, који, хајдегеровски речено, филозофски доживљава бивствовање и време. Временска психологија збирке је стога сасвим особена. Поета је, уз свест о хераклитовској дијалектици (и симболици реке), у себе упио врло истанчано осећање пролазности (кретања у круг) – осовине на којој су и саздане песме. Привидно, хронолошка основа им је једна година. Али оне нису везане за астролошко, објективно сатолико време, које процапљује у клепсидри, него за поетско време збирке. Да ли, као „филозофски” песник, Страјнић оповргава време као нестварно, илузорно? Постоји ли *илава вечност*? Да ли, решавајући трансцендентални појам времена, поета тежи да овремени вечност, која своју временитост црпи и из прошлости? Нагласимо: *Песме једне године* нису потчињене категорији времена, јер сан има димензију свевремености: у психолошком стању сна не опажамо ни простор ни време као облике живота који коегзистирају (Парменид и Зенон Елејски су сматрали да се време састоји од индивидуалних тренутака, које је могуће одвојити једне од других, као што се простор разлаже на тачке). Ови стихови су доказ да у сновиђењима влада неограничена слобода: временски планови се симултано преливају. Карактеристично за песме ове збирке је да су све дизајниране из једног трена садашњости – својеврсног психограма у који су упијени сви преливи унутрашњег живљења: у *зрну* тренутка, у магновеном „сада” је знамен унутрашње темпоралности. Поета имобилише тренутак – димензију субјективног времена, који је, као манифестација сна и бесвести,

испуњен миријадама утисака: мириса, звукова, боја, расположења, атмосфере. У простору „сада” асоцијативно испреплетено се сустиче више временских модалитета: прошлост и будућност, ретроспективно и проспективно време, сећање и надање, творећи психолошко јединство („Сећање долази у сандалама снова / с дна времена, са стоваришта Ништа / и носи пиштаљку чији звиздук копни / у покушају да пробуди стварност / што не постоји / Оно је легура од гвожђа и леда / која разбија љуске титаника / пламен што сажиге лудомудру наду / да ће се опет све успоставити”). На тај начин се, у песми, кроз тренутак сагледа вечност. У „реализму” једног магновеног трена, она се сажима и уметнички сублимира. Магијом симбола песник успева да је, као идеалну категорију, овремени („Не постоји вечност ван једног тренутка / ван домашаја ока твоје руке / корака даха / речи твоје крви / ван дотицаја прстију твог срца / којима бојиш крила лептирова / којима сениш празан олтар смрти / и рашчобанујеш нигдине; Дан је нота вечности кроз коју / анђеоски свира целосветску драму / најудаљенији тренутак је чедо / овога часа / километар се милиметром мери: И учи вечност како је тренутак / детињство њено / њен чанак смећа на лицу ноћурка / чије се трајање не поклапа с часком / већ с билом једне нерођене звезде / која трепери; Па ипак вечност је у даху / у капи сунца / зрну смећа”). У светлости калеидоскопског „сада” ишчитава се победа интуитивног трајања над Временом („светлост ће се зауставити само / на плавој лепези успомена које / доноси откос времена из доба / када се смрт још правдала животом; О сузо трена одбљеску нигдине / сачувај отменост једне боре смешка / која те сажима у тишину; Твоје срце је сат вечности / што тка у даху ноћурака / који из месечине зру. И сваки час је грам вечности / кап ноћи вреди врукат светла / сезам што латица откључава / твоју садашњост која клија”). У меандрима снова пребивају виолентне метафоре тајновите сложености (сан им продуби димензије и ирационални каузалитет) а, у богатству интелектуалних асоцијација, есенцијална искуства – епифаније невидљивих тајни – због којих се и пева („У плавој ватри срца анђеоског / ноћурак – зрнце времена што цвета”). То је онај анђеоски пев, траг анђеоског рукописа у коме је божанско писмо („анђела који на космичкој лири / свира тишину / Његови прсти су тајни лепет светла / што стрелицама натопљеним медом / вида ожилке пролазности (...)) А његово срце ко да не постоји / по годовима вечности је / брижно раздвојено; Анђели су ближе јави него сну / Њихова крила – латице цветова / говоре преко птице или звезде / а љубе свиме што мири у свету; Али кад сенке заудовиче се / пространство тишине порасте зе један / умрли корак / лепет крила што се сурвава у бездан / за мирис руже узабране оштрим сечивом / танког септембарског ветра; Вечност се склупчала у трен; Када позоба наше дане / анђеоски утисне име наше / на подлактицу свог сна”).

Рецимо на крају: *Песме једне године* украшене су синестетичком сликовношћу превођења једног смисла у други, чиме се уклањају границе међу појмовима. Кад се расплете, фантазија одведе у иреалност и апстракцију, откривајући бескрајне језичке могућности и парадоксалну логику стихова. Страјнији се препушта импулсима речи, увек у херменеутичкој интимности са њима (да ли је заумна реч космичког порекла?). Он је озбиљио магичне силе језика, у којима се огледају прајезичка логика и звук – интуитивна шифра транценденције, чија лепота и јесте у меланхоличној певности. Очито је да се у сну тежи ка апсолутној слободи језика – чистом звучању, које појачава сугестију садржаја. Прелогичка реч иреалних боја, пронађена у најдубљој унутрашњости, поседује изванредне музичке дражи и енергију. Кад се зачигра, гради несвакидашње смисаоне склопове, показујући да се пева у магијском контакту са исконом, са космичким Праједним, јер, на платну безвремеља, „ћутња је прареч речи”, како гласи стих песме под насловом „Који из трена исцвтава”.

У *Песмама једне године* безброј је гномских стихова („Вечност цвета је у тренутку кад се / његове латице отворе у башти; Нема сна нераширеног јавом / на пучинама неба једно смрти; Бол је међу уздасима / пламен међу пољупцима; кроз загрљаје јуре коњи смрти / пољупци су дрхтава надстварност; и где је само неостварена љубав била љубав...”) – дар особеног литерарног умећа Николе Страјнића.

Ксенија КАТАНИЋ

МАЛТУС МЕЂУ СРБИМА

Томас Малтус, *Оглед о начелу развоја сциановништва*, Службени гласник, Београд 2015

У друштвеним наукама, посебно у демографији, књига Томаса Роберта Малтуса (1766–1834) под називом *Оглед о начелу развоја сциановништва* и данас, додуше ређе, изазива дебате међу научницима, иако је од њеног првог објављивања протекло више од два века. За слабије упућене читаоце, треба напоменути да је Малтус творац теорије према којој се људски род умножава геометријском прогресијом, док се количина прехранбених производа увећава аритметичком прогресијом. Геометријска прогресија подразумева низ бројева, који се, изузев првог, множе са неким фиксним бројем који није нула (нпр. 2, 6, 18, 54, 162...). С друге стране, под аритметичком прогресијом се схвата низ бројева између којих је константна разлика (нпр. 5, 7, 9, 11, 13, 15...). Дакле, Малтус је